

R. Ritsing II.

Kompositsioon X.

OMA

Tartu Reaalkooli Õppurite
Ühingu Häälekandja

IIaastakäik.

№ 6-7.

Lehekum

MCMXXII.

№ 6-7

Sisu.

Lahkuden

Inimesed

Kristlik rõõblusõpetus

Vastus „Kristlik rõõblusõpetus“ele

Eluavaldused anorgaanilises ilmas andmetel

Mõned kangused ja suurused ilmaruumis

Emme isemast ja oma kodumaad.

Kroonika.

E. R. Õ. Ühingu aruanne 1921. aasta II poolaasta kohta.

E. R. Õ. Ühingu 1922 a. I poolaastal.

E. R. Õ. Ühingu pidu-õhtu.

Märkus kaanepildi kohta.

Kirjavastused.

Valdi Valla

Eerik Laid.

V. Hotsar.

G. H.

A. Sikkar.

A. Silbergleich.

J. L.

Lahkuden.

Valdi Valla.

Hevadel süren — kui sügisel noos!
Lahkuden elu vampiirina imeb mu verd.
Münni tõi hõisaten harrastusloos,
Süs kui ma ormaskin kõike, ka merd.

Oo, kuidas killustub põhjani hing
Nähes vaid põlevat viha, mis valude korim.
Nõiaring, ohvrisuits, kurbuse ving —
Nendele raisat mu naerata arm.

Timedus ähvardab udusen saan;
Sinavast mustused vaikuse hõlma siis vaan.
Sisuta elu on — mõistab mu pää.
Põgenen, surmale saan — siis on hää!

Kalmutu nullole kõnele siis,
Milline ormastus, kirglikkus hauda mind viis.
Viivake! Laule eest suur on ant hind ...
Lauluden edasi kannate mind.

Inimesed. I.

Eerik Laid.

Poole päeva maad Foolast otse läbi metsa oli vaba meri. Vaba lai, piirita meri uduse kanguse ja lageda kaldaga. Mere oma oli Neemo sugukond, kes väikesel, nõhmal, kidura mõndidega kaet liivasel rünnal elas. Oaene oli ta. Oaened kalurid olid ta liikmed, Oli mere oma ja mere päralt ta olati. Ainult hinged olid vabad, võisid kuulde lennata, merde uppuda; ihu oli mere päralt, sest mere päralt oli toit.

Meri tõusis, tuli kaldasse, jagas toitu, korvid said täis, liiv muutus valgeks soomustest, hinged suplesid õnnes.

Meri vihastas, vajus kokku, laksemale, kuul puhus läbi peenkorvi ja pani laastu liikuma — veemolaste hinged olid täis sappi ja tigeidust. Hing oli vaba — hing võis nõuda, kuid meri ei andnud, sest veemolased olid mere omaid.

Nüüd taas oli meri vihastanud ja läinudemale. Taas oli sappi ja tigeidust Neemo sugukonnas. Tigeidalt seisis nad rannas, laskisid hinged üle vee lennata vägeva nõuduga: „Kala!“, vaatavad päikest kui see loojenes ja purnovens võrvis laineke harjaid, nõudis, et see oleks elav veri. Kuid midagi ei olnud peale karbi-keste ja kirvikeste, mis verine laine liivale kõi. Ja veriegi rentus kui ligemale tuli. Hojokas karjuis ja ei julgenud istuda nälgijunud mõndide laudule, veri loputas kaldas tühja liiva ved tühjemaks.

Kuid nõud oli olnud teisiti. Nõud, kui meri jagas toitu, oli hulk külgenohast telke. Katnud kõrgendikku, neemolased olid siis palju maganud, hulk lapsejalgu oli vajutanud varbaid pehmesse liivasse ja haavapunkt lootsinud olid lõhnanud päikese kõies kalast.

Seerid ei olnud palju teisti.

Nüüd oli kõik palju viletsam. Tuul oli külmem ja ei andnud mitte vesihünnu ja kolade lõhna, päike oli läinud vähemaks ja haavapunkt lootsinud olid vettinud. Nälg magas telges ja viletsus kiirutas telke auksives varjus.

Nürama oli, jaanipäeva palavol hommikul. Tuum oli - liiv
hõõgus - vett oli palju! Nälga higistas telgis - nälga oli, kuid meri
ei andnud toitu. Meri oli sinine, laage, ... soolane. Elu oli lai
ja rikas, kuid rabe. Uuevares männid higistasid, vaik tükus,
kuid seegi oli päikese ülekohus nende vastu.

Neemo korjas mehed enese ümber.

"Siin on palav ja nälga. Foolas uhub laine nanda elavat liiva
võtku kirved, läheme võitma! Nad ei oota meid täna, täna on
Pöala (päikene) kuum. Nälga köstis imestamult pead, viletsus
vaatas hirmutades telgi tagant, kui kari karvaseid, päevitanud,
paljaid meli kirved käis, nõud viha pitsatiga, silmad saagihii-
muga, läbiseigi korjas ruku metsa poole jooksis.

Nälga oevatas, kuid jäi ehmmult istuma. Viletsus ütles: "tulete
tagasi!"

Päike oli juba keskpöevast allapoole jõudnud, kui Foola mere-
poolne luuraja, kõbide krabinal paljaste jalge all, hingeldades
metsa alla jõudis. "Neemolared sõdivad." oli ta teade. Neemo-
lared sõdivad. Naised peitsid lapsi telgese, korjasid voolava
tõpmiseks rive, peitsid ehteid liivasse. Mehed haavarid telgist sõja-
kirved, et Jugo juure metsa kargas ruktata. Põidid võitlenu nälga
ja meeleheide, jõud ja varandus. Neemolared, kirved kõrgel kui
võimid kõrvates, tormasid kisata, solaja, kuid siiski jõuga lagen-
diku poole. Jugo seisid selge vastu suurt mõnda, ülestõstet kirves
kões, ja ootas. Esimesele kallale tungijast lõi ta kangilum pooleks
ja löinas sügava vao üle kogu rüüna, nii et ribid kui sumarakand
keeled nähtavale tulid. Haavatu õigas, lasnis kõi langeda ja
karganes. Jõrgmine kirvehoop löinas Jugo pealae pooleks, ning
kumbri pool langes kummuli kaelale. Jugo ise libises püüd mööda
isturike, parem käsi verise kirvega põlvil. Suur kõrbes tuli,
põrises tugevalt, istus verisele kirvele, lendas siis poolikule näole
ja imes silme nurgast mahla. Tuli teine, kolmas, — kõik ahned,
kõgedad.

Uahepeal kopeti ka teisi tõsteti riiveid, lasti langeda, kukuti, kõusti ja kukuti jõlle. Hunnurid pead ja käed, veeresid kehad, tilkus veri ja mahl. Naised jooksid riivid käes ja panid langedud vaenlasele hõõrse rüüandele, et nad ei tõuseks meest meli, lapsi hukkama. Tolm tõusis, teigi silmad vesiseks; päike kõrvetas; jõgi jahe aega voolas endiselt edasi.

Neemo noised olid kummuli mere ääres, polusid päikeselt, Paalalt, võitu meestele, toitu endile. Nälg oli elmatamud, viletsus hõõritas. Mehed aega jätsid riivid ja müiad, võtsid üksteise ümber rinni ja kallistaksid, kallistaksid, niikama kuni surid. See oli suur armastus, armastus ellu vastu, igavene tõde!

Neemo verine, haavata ja kolmune oli vaenlase surmanud, oli ühe hingega enam saotnud igavese päikese valda. Huid ta kallale tungis jõrsku tugev Joolalane. Nad veeresid liivale. Vaenlane vajutas tugevad näpid, taga aet vihast ja valust. Neemo kaala pehmete soonte vahele. Harutas iga üht üksteiselt, katmis, arvas kokku ja maha, just kui oleks ta sõnmed lood surma arvamis- seks soontel. Neemo katsus teist, hoopis teist, pigistas rinda ja südant, talitis hakata meest teist, jätkis jõrsele, lõngastas lä- kastas, pani käed liivale, jalad kõmbusid krampplikult, mõttes, mõttes, talitis midagi ütelda... Suri. "Hauk!" ütles vaeres teisel kaldal ja lendas ära.

Oli öhtu. Päike teigi punnuid männitüved punaseks, nagu oleks nemadki kainutunud veriseid surmid.

Tõlgid heitsid pikni niilmi varje. Põlliroog oli tumeroheline ja jõgi liikus nagu vähe kiiremini.

Lagendikul oli väike.

Paala oli Joola megnonnale armulisem. Neemolased olid kaotanud. Joolalased maksid meli ja Jugeot. Haudsid hulu- vate naiste saatel liivast haudusse. Panis kaasa sõjariistad, noise ja toidu. Nad kapsid noise noaga, verd valades hauda,

pühkisid noa liivasse ja tapsid me. Pärast naised mehe jalakine. Hakkisid naise rinnast rüüvõuga, puistasid liivõega. Siis laskis nad lagendikule. Lagendikul muunkas seek mees, kolvatu näost. Poolalased olid ta leidnud peale lahingut teist peidus. Ta oli nõrk ja kartlik, ootas värisedes kohut vaatas ringi hirmunud silmaga. Tulid mehed matmaks. Püüasid tema ümber ringis. Nis vanem Jaana mõistis kohut. Tõstis kirve: „Sa tahkud surma osta, kuid surm on sinu ohtum. Sa tahkud elada, kuid sa pead surma. Surma pitsat oli väärin, mis su üle käis, kui meie võit leime!“ Jaana löi kirveilnaga mehe pealaele, et see võigus võtse ni. Hoidis teda kirve abil vähe istukil, siis võttis kirve ära, viskas emale. Nis võigus pikali. Hoovast valgus üdi. Hõlvõtu küer läbi punaste männionste langes kolvatu hirmunud näole. Kõuled olid poolalast. Ta temal oli jäänud midagi ütlemata, midagi... Naine seis tal kõval. Osavõtmatus paistis ta silmist, ta ei nutnud ega hulunud, vaid seis piisti ja valtis kangusesse. Tema mees oli olnud nõrk... Poolalased võtsid rüüa, nandis rüüda lootikusse, võtsid kaasa mehe riisid, varanduse. Sõudsid värselt, hoolitult alla vett läbi sahisija kõnija, vesiroose keskele. Heitid hukatu keha vette ja hoolitult niistad jõele. Sõudsid tagasi. Vesiroose lehed tõmburid alla ve, õilmed said teis vett ja nupud löikivains.

Lootik tõmmati liivale. Elivi rinnus põhja all pikalt ja haledalt. Naised seisid rannas sõna lausumata, silmad noas. Nende keskel hukatu naine.

Lõivis ühes mehega tekkide juure. Teisid tule. Mehed jaotis laagerdud vaenlased, tõmbasid juurteist. Kaurid tulekivist noaga naha pealalt, panid vööle rippuma. Lõikasid kehad osiks, küpsidid tule. Filkus veri ja malil tahmasele kivile.

Mehed sõid jalad; naised ja lapsed - min. Palju oli, palju sai piisata. Hoerad sõid pead. Nad visesid, pais kaulajuurikast kinni hoides ja edasi kandes, lakkurid verise

keelega üle kordunud näo, sõid põrvi ja nina. Matid nad
liivase, rvi i maitseid. Linn kleepis nunnud peade hümii
nlini.

Elukatu naine istus kaldal, vaatas jõele. Füsed kõin sõid,
isegi orjad mõrind konte. Female ei antud midagi, ta istus
ja vaatas nälijaste silmega jõele ja tulde.

Veeroose vahel tõusis pinnale mull. Rõngad jooksid
emale, nunnudes õrnemaks, kadusid kauguses. Lehed õõtsu-
sid vähe.

Sest päevast oli hukatu naine õnnetu, tal ei olnud süüa.

Uustamalda kõrkjas häälitsis poik. Päike läks looja.
Päike läks looja ke Neemo megronnol. Värsi lainte harjad
punarans, mis ünskõinse soimaga kandid nanda lulljat karli-
keri ja kive. Fidurad männid liksid jaheda tuule käes,
põlerid päikesest, põlerid igavese päikese keegiga.

Päike nahad olid katkised, ripakile.

Neemo naised olid häälitult maas. Sirutid käsi päikese
poole. Laskid hingedel ohretest noormailult päikese kiirte
järele lennata: "Paala, Paala, anna tagasi mehed! Anna
tagasi toitjad tugevad!" Häid meest kummuli häälitult.

Ja kui päikese loojenes mere taga, jäid naised vaagusans. Män-
nid kustuis, liksid, lainte harjule ilmsis valge vait.

Neemo naine võttis noa, nunnus südame. Oli pinali, õieli,
nunnus südant; sõrmi vahelt imitses veri, tilkus näljarele liivale.
Lapsed käisid kartlikult rinegi, läksid elumunult telki.

Nälg pööras tise nülje, haigutas, viletus hirmitas
Füsel hommikul viidi naised, lapsed Toolasse orjens.

Viletus saotis meid, oli kuskiline, nälg oli õõ jooknik sad-
nud kaus poega.

(Lõpp.)

Kristlik kõlblusõpetus

U. Kõlar

Kui meie need riigisõpetuse kohjatremisvõarilisi külgi püüdnudame, mis unearja paremate ilmavaadete silmis võlja-kannatamatud, koguni oma praktiliste järelduste poolest kahjulikud, siis kuulub siia kristliku moraali sallimatus isiku ehk indiviidi vastu, sallimatus looduse, kultuuri, perekonna ja naise vastu.

Suurim ja tähtsam kristliku eetika esimine oleks lugemise armastuse liigumündamine enesearmastuse kulul. Kristusk tahab epismi hoopis maha tallata, kuigi see loodusvõid enesealalhoidmiseks mõõdapääsematult tarvilik. Ei miskit suurt ega kõrgemat pole kunagi epismita sündinud, ainult tema õõrnused liialdused on kõvaleheidetavad. On ju ka altruism ainult peenemund epism. Nende kristlike kõrge hulka, mida meile juba varajast nooruselt pääle kui tähtsmaid rissetumbitud ja mida miljonites jutlustes on illistatud, kuulub lause: „Armastagem oma vaenlast, õnnistagem neid, kes teid meavad tehkem häda meile, kes teid vihkavad, palugem nende eest, kes teid keisavad ja teile liiga teevad.“ See ideaalne kõrk või mõne on praktiliselt väga nõtklase väärtusega. Samuti on lood õpetusega: „Kui sulle keegi kumme võtab, anna talle ka mantel; s.t. unearja ellu ümber tõlvides: „Kui sulle mõni murjaku kelm sinu poole varandust ära petab, siis kingi talle veel ülejäänud pool järele. Praeguse aja kultuurriike ilmapoliitika seisab teravas vastolus kõige kristliku armastuse põhiõpetusega. Siiski on üldiselt tuttav vastolu inimmimise ideaalse altruistilise moraali ja realse, puhtegoistilise rahva-moraali vahel.

Et kristusk inimest dualistilisest seisukohast vaatab ja surematul hingel ainult ajutist peatuskohta surevas kehas näeb, siis on päris loomulik kui surematul hingele kõrgemalt hinnatakse võrreldes kehaga. Sellest järgneb keha vastu hoolimatus. Paraste kristlaste ideaal on paljusid loostreis inimene, kes enmast

kunagi korralikult ei pese ega rieta ja korraliku töö asemel oma laiska eli palumisharjatusis või võttekuis paastumisis mööda saadab.

Erve korja lugemata teoreetilisi eksimisi ja praktilisi vigu leidub selles vales ristiusu arvanises, kes inimese erakordsesse arendisse saab, valdi muust loodusest. Ristiusk ei tunne seda kuulsa loomaarmastust, mis paljude vanade religioone kõl- luseadustesse kuulub, nagu muuseas ka kõige enam katali- gumenid buddhismi kandeõpetuses. Kes pikemat aega katolik- lises lõuna-Euroopas elanud, on tihhigi põlastamisvääviliste loomapiinamiste päälvastajaks saanud. Kui kristlasele ette- heiteid teha tema teguviisi pärast, siis saate naeratava vastuse ja, loomad ei ole ju sugugi kristlased!"

Et Kristuse õpetuse järel meie maa üks hädaaeg on, meie maapäoline elu väärtusetu ja ainult ettevalmistuseks „igave- sele elule“ paremas säältmaailmas, siis nõuab ka järjekulult, et inimene kõik sihtilma õnne kaotaks ja kõik selleks tarvilikud maapäalsed varad mittemillegiksiki hindama peab. Nende ilm- linke varade hulka kuulub aiga kogu modern kultuur, inimese lugematus võidud ja suured tehnikka abinõud, tervishoid, läbi- käimine, mis meie praegust kultuurile mõnnsaks muudab; - nende „ilmlinke varade“ hulka kuuluvad kõik kõrgemad nau- dingud kirjutava kunst, helikunst, linnale alal, mis veigi krist- likul kehtajal õitresid hoolimata printsiibest; - nende ilm- linke varade hulka kuuluvad hindamatud teaduse edusammud. Kõik need peenenemud kultuuri „ilmlikud varad“, mis meil mo- niste ilmavaote järel kõrge väärtusega, on kristlikus õpe- tuses väärtusetaks hinnatud ja valli kristlik moraali peab pühit nende varade järel maha suruma. Ristiusk näitab ennast siin kultuurivastarena.

Kristliku moraali kalijatsenimisvääviliste kütge kuulub ka perekonnalelu madalalt hindamine. Perekonda peetakse meil

õigusega liiskonna põhialuseks ja terve perekonnaelu on õit-
seva riigieelu eeltingimiseks. Hoopis teisel arvamusel oli Kristus,
kelle taeva pöördus pilk, naist ja perekonda somuti võheseks
hindas nagu teisiigi riitmaailma varasid. Jeesuse harivadest
kõnnupunkumistest vanemate ja õdedega teavad evangeeliimid
väga vähe; vahkord tema ema Maarjaga ei olnud sugugi
nõnda õrn ja südamlis, nagu meile pärast tuhanded ilusad
pildid portilisel ümbermoondamisel ette loovad. Amastus kui
perekonna moodustuse päätnegi paistab Jeesusele ainult kui tar-
vilit: kurjus. Kuid veel kaugemale läks hoopis apostel Paulus,
kes paremaks arvas mitte naisevõtmist naisevõtmisest. „See on
inimestele hääd, et ta naist külge ei punku. Kui inimesegu seda
hääd nõuannet oleks jälgind, oleks ta kahtlemata pea kõigist
ilmlinust vabast ja häädast vabanemid, — ta oleks ennem
sadat aastat hoopis väljasurnud!

²⁾ Referentus Ernst Hoeckel „Die Weltkrästel“ järele. E. Hoeckel
oli kindus Sansa loodusuurija, monist. Elas 1834–1919. Ja
arvustas kui teadusemees ristiusku õige teravalt.

Wastus „Kristlik kõlblusõpetusele“

G. K.

Loodusteadlane E. Hoeckel on omaaja populaärsematest
kirjanikkudest, aga tema tööd tahavad olla teaduslik laadi.
Hahjus on tema populaärred kirjutused ägedad vastuaid —
lusk leidnud isegi temale lähedalriivate teadlaste ja kaapro-
fessorite poolt. Praegu temaga enam üldse ei mekenda kui
autonitadiga, vaid kunkakse teda ainult kui monismi edusta-
jast. Nagu referaadist näha, on Hoeckel ristiusku vastu eita-
vale seisukohale ammid, kuid religiooni kui sarnast ta ei eita.
— Oma monistlik religiooni ja selle komblist looduseuurimise
tagajärjena näitades jõuab Hoeckel vajadusemi ristiuskut ja

tema kõlbusest lahti saada. Selleks otrib ka kõik sugu kõveraid teid ja ebatoelikka, vähe teaduslikka tõendusi. Referaadist paistab see mille selgesti vastu, kui me erapooletult tahame jälgida, kuidas ja mil teel autor ristiusu väärarvamata tõendid moonutab ja ebapärasel valguses panta laseb. Asjota oleks siin pikemalt etteanda väiteid nende tõenduste vastu, mis referaadis ette tunnuse, sest mitmelt poolt ja väga rohkearvulisele on teravaid arustusi selle kohta ilmunud, näi. Dr. phil. Lemmerti filosoofia, professori Paulseni, usuteadlase Loofsi j. t. poolt. F. Wendland ütleb umbes järgmist - tema kohta: „Omal ajal oli Kaackel väga andekas uurija, kuid oma andekusest täis kõnnust „arvas“ ta end ülitarga olevat oma loodusteadlike uurimuste tõttu ja võttis õigeaegselt sõna mõtte teadlike ja usuteadlike küsimuste kohta — kõigest sellest vaatab aga meile eemale tõukav dilettantism vastu. Ainult postivoored ja poolharitud inimesed võivad temast vait veel praegu vaimustet olla.“

Siiski lõhemalt vaadates väidet, nagu kõneks ristiusu ainult vihasta iseennast, oma ihu, loodust, kultuuri, perekonda, maist jne — ühe sõnaga kõike, mis inimesel on ja mis inimest ümbritseb, tõuseb kahtlata küsimus, kust see kõik on võetud? Kas tõesti ristiusu õpetusest?! Ei! E. Kaackel leiab seda oma ettearvutusest. Sest igat õpetust ja igat lauset võib ju alati see inimene oma tahtmise järele pöörata ja moonutada, kel teatavad sihid ja otstarbed selleks teguviisiks on ette kindlaks määratud ja kes mitte teadusemeheliku auharkuse ja tagasihoidlikkusega uurimustööle ei astu.

Päiesti valel on väidet, nagu oleks ristiusu ideaal teostus rüpasena laiseldal! Pühakirjast kirjutatakse ei leia meie midagi sarnast, kui ajaloo vältusel kõnd niisugust eluviisi ülistatakse kurssi, mis otse ristiusule põhimõtteliselt vastu käib, siis ei anna see kangelikki õigelt mõtlejale inimesele põhjust niisugust eluviisi vana ristiusu ideaalina näha. Otse selle vastu rõõgib Jeesus Mt. 6, 16-18.

Nüükanu kultuuri ja looduse vilkamine! Kas peab ristiusu ideaal
selle oli kannatama kui — autori sõnased inimesed teatavat
ajajärku d omavii ristiusu tõdedid on tõlgitsemis ja vassimud:
Kas sellepärast Kristus ei ole inimesi ja loomi armastanud ja ka
meid neid käsikind armastada, et keegi nimepidi kristlane lõuna
Euroopas loomi piimates lõbu tunneb? Kas sellepärast kristlane
ei tohi perekonda ja obielu sallida, et Jeesus ise obielus ei olund ja
Poulus üksi olekut ilistat?! Kas ristiusuimene ja terve ristiusu
õpetus peab sellepärast kultuuri vastane olema, et Jeesus inimest
õpetas vaatama üles Jumala poole ja temaga ühendust sti-
ma ja põlumina, et tema riik ka meie keskele tuleks? Oõitid, mis
autor siinkohal ette toob, seisavad praeguse aja teaduse põhijen-
dusel alamal kriitikal! — Jeesus ei ole käskinud mitte ainult
selle peale mõelda, et õndsus säälpool lauda kättesaadav ja
sõõl jumalariik on, vaid ta on ütelnud — „jumalariik on
teie eneste keskel. Tei arvab E. Kaeckel, et see sõna küllalt usal-
dusvääriline Jeesuse sõna pole, on ta ju „vilunud teadusimees,
kes kugeb autoriteetidele nagu D. Strauss, L. Feuerbach ja E. Renan.

Kes ristiusu kultuuriprobleemide ja ristiusu kõlblusõpetuse
tundusõppimisele oma osaga pühendada soovib, see tekku seda
küll kõige vähem mõne lillitandi juures nagu sel alal on
E. Kaeckel. Seda tuleb võtta ainult kui monismi õpetuse esi-
kõijad ning põhjendajad.

Eluavaldused anorgaanilises ilmas.

Audmül, A. Sixka. 60. 1911

Tanasti, kui inimesed maadlõal kultuuri astmel seisid, ja puukind nad loodusega saagedasti kokku, olis loodusega alalises võitluses. Nii tekkis neil ettearvatus loodusest kui elavaomadustega olendist. Kultuuri areemisega hakkas inimene loodust liigutama, teda seaduste alla painutama. Ja jagas endise elava looduse kaheks: — orgaaniliseks ja anorgaaniliseks.

Anorgaaniliseks ilmas kujunes loodus, millel polnud eluavaldusi nagu kasvamist, toitumist, sünnimist, sigimist, händelikkust jne. Otsides algollust, millest orgaaniline ilm tekkis, algas taldi arvamine, et elu algidus pidis kuskilt teiselt loovast olema. Maakerale kahtus olema. Siisid pöörata poole jõude otsusele, et elu pidi maakeral esialgu tekkima olema. Tõimane jõuadi anorgaanilise ilma juure peatama ja hakati silva elutama teie tekkimise sügava uuritama, nimelt katsumes seeneid lüma orgaanilise ja anorgaanilise ilma vahel.

Eõõtades laboratooriumites on keemikud saavutanud paljude orgaanilise ilma nähtustega sarnaseid avaldusi teinud. Siin puustata peeneks hõõrutud naaja jää kristallid pulbrit väikeselt naaja jää kolundise — ilmuvad need, terved kristallid, mis al orgaanilise sigimist seene tulevad. Sarnased sigimist otsesid ilmuvad ka mitmete vedel-kristallide juures, mõit. Õlihapu ammonium. Nimitelt ilmub „kõrskasvatus“ kristallis õõnnus ning kristallid jaguneb pooleks.

Elu. vitsa karkine keidusooa kristall sama soola küllas katud kolundise — omab se korrapärase, terve kuju. Sama nähtus ilmub ka orgaanilises ilmas: näituseks, kui lüma viimases elu mõni terve algolemus pooleks, kasvab kalle nius ova korine arenele.

Siidutame korrapäraseid kumbisesarnaseid salpeetri kristalle külijanest prismitaolise salpeetri kristalliga, — kakuvas kumbis-

lised kristallid õrna karmega ja muutuvad püsimataoliseks. Kui
meie vedela joodhõbeda kristalli, mis on kuumutatud 146°C , laseme
vees läbi kahe klaastoru otsas oleva õhunnõelikest minna, tõm-
buvad nad kokku, kuid läbisõudes muutuvad endiseks piker-
guks kristalliks. See kristalli tundelikkus tuleb ka alamate
organismide tundelikkust meele.

Kallame õli vee peäle, hakkavad õlililga osakesed nagu amööbi
protoplasma osakesedgi liikuma ja end sisse ja välja sirutama.

Naagu organismilises elus algorganismid varustuvad end
kestadega. Ühendasammuli võib samast nähtust ka anorgaanilises
elus tähel panna: kui võtta koroforumi või oliivim õli klaas-
konusse ja sinna peäle raputada klaaspruun ning kasta vette,
elitab ta klaaspruunust enesele varju ümber.

Sarnaseid nähtusi, kui algorganism end oma saaregi ümber
mäsib ehk õigemini saaregi ära sööb, tuleb anorgaanilises ilmasi
ette. Kui koroforumi tilgase lasta Shellaki niit, mäsib ta end
ka shellaki ümber, s.t. sööb shellaki ära. Kui shellaki panna
väga peenikene klaaspruun, heidab koroforumi tilk ta enesest välja.

Si kannata üksi elavad organismid haiguste all, vaid ka
süttud. Väga tihti võib muuseumides tähel panna, et inglisi-
tina tüstadele ilmuvad täpid, niit hakkab kõdunema ning
võib iseegi pulbriks muutuda. 1870nd aastatel muutus Peterburis
kõik ingliskina, mis pidi välja saadetama, pulbriks. Samuti
muutusid ka samast liinast valmistatud sõjaväe aidas olevate
niite nõõbid pulbruks. Sarnaseid nähtusi tuleb ka ingliskinast
katustega ette. Keemik Sidmanini (1851) nimetas sarnaseid nähtusi
ingliskina katkuseks.

XX. aastajajal kuulis prof. E. Kochen ingliskina haiguse põh-
jusi ja leidis, et alla 18°C sünnib metalli osakeste muutumine,
mis haiguse põhjuseks on, sest et nende muutumisega jäävad ka
org. kehad haigeks. Niitlasi leidis ka ka et haigus on edasi kantav,
mis tõttu võivad kõik ingliskinast tüstad haigeks jääda. Tä

leidis ka haiguse parandamise viisi, nimelt tuleb metalli 0,25 tundi ehk rohkem palavas vees keeta, mis vana haiguste juures 850° — 900° C. ulatab.

Sarnast haiguse nähtusi on ka pronksi ja alumiiniumi juures täheldatud.

Isikud, kes tihti hobet ajavad, on seletamata fartiga kokku puutunud, et muga mida tihti puungitakse, lähel korraga nüridans ja mingil kombel ei saa talle abi. Huid mõne nädala seismise järel lõikab ka magu emegi. Naljotati, et muga puhkab, mis nüüd teaduses ka aset on leidnud.

See rauda tünni pääl poljuid vahelduvad rõhuni mikroskoobil murida, siis võib täheldada, et metallis on sündinud terakete liinjemised, mis põletades ehk ka seismisel endise kuju omandavad. See rauda tünni korral rõhuda, siis ka katkeb, sest et tekivad mõned mõned teraketest või kestades. Siit võib näha, et ka anorgaanilised ained võivad ning tarvikavad puhkust. Üleliiga väsitatud katkevad nad magu üleliiga väsitatud loomadki surevad.

Sarnaseid fakte võib palju esitada, mis näitavad sarnast orgaanilise ilma vahel ning mille tõttu on rasked nende vahel piire tõmmata magu kaine ja loomavärgi vahel. Evolutsiooni teooria arvotab peaaegu olema ülemineku järgne aine, mis pole mitte orgaaniline ega anorgaaniline olnud. Loodame, et lähemal ajal selgub rohkem see vaherand, mis ühendab anorgaanilise ilma orgaanilisega.

Mõned kaugused ja suurused ilmaruumis.

(Järg)

Peetakse planeetide kauguste juures ei või möödaminna nende suunistest. Samuti, kui kauguste mõõramisel aluseks võtame maakera keskmise kauguse päikeselt, võtame ka suuniste mõõramisel maakera rümmala aluseks. Nii on meie hiiglaste-päikese rümmala 1300.000 korda suurem maakera omast. Juba raske on enesele maakera rümmala ette kujutada, kui palju rasem on ette kujutada saada samast rümmalast kui on päikesel. Kui appi võtame eelpool toodud näituse, nimelt selle, kus päikese kaugust mõõrime mõõtsime ketiga, mis koossisis $\frac{149,5 \cdot 10^6}{12750} = 11726$ kerast, samastist maakeralale, saaksime päikesest $\frac{1300.000}{11726} = 110$ samast keti, mille üldpikkus oleks $149,5 \cdot 10^6 : 110 = 1644,5 \cdot 10^3 \text{ km}$.

Jätkame nüüd küsimust, mis saadud tehnika alal ma^opec?., võime elektri sõdome kiirusega 300.000 $\frac{\text{km}}{\text{sek}}$, siis korvital seeji keti ühest otsast teise jõudmiseks $\frac{149,5 \cdot 10^6 \cdot 110}{300.000 \cdot 60 \cdot 60} = 15$ tundi.

Jga täpp selle hiiglaste kvaaatoril teeb kõisringiga tee $\frac{109.6370}{6370} = 109$ korda pikema kui maa kvaaatori pikkus.

Kui, mis liigub 384400 km. kaugusel meist ulataks sel juhul, kui meie maakera oleks asetatud päikese tsentrisse, $\frac{384400}{109.6370} = 0,5$ raadiuse kaugusele päikese kera tsentrist.

Kõige vähem planeet teres päikese süstemis on Merkur. Sama rümmala on $\frac{1}{2}$ maakera rümmalast. Kui Merkur rümmaks maapele, siis võiks ta mahtuda Atlanti okeani Euroopa, Põhja ja Lõuna-Ameerika vahele.

Veenus on 0,9 maa rümmalast, tähendab peaaegu ühesuurune maakeraaga.

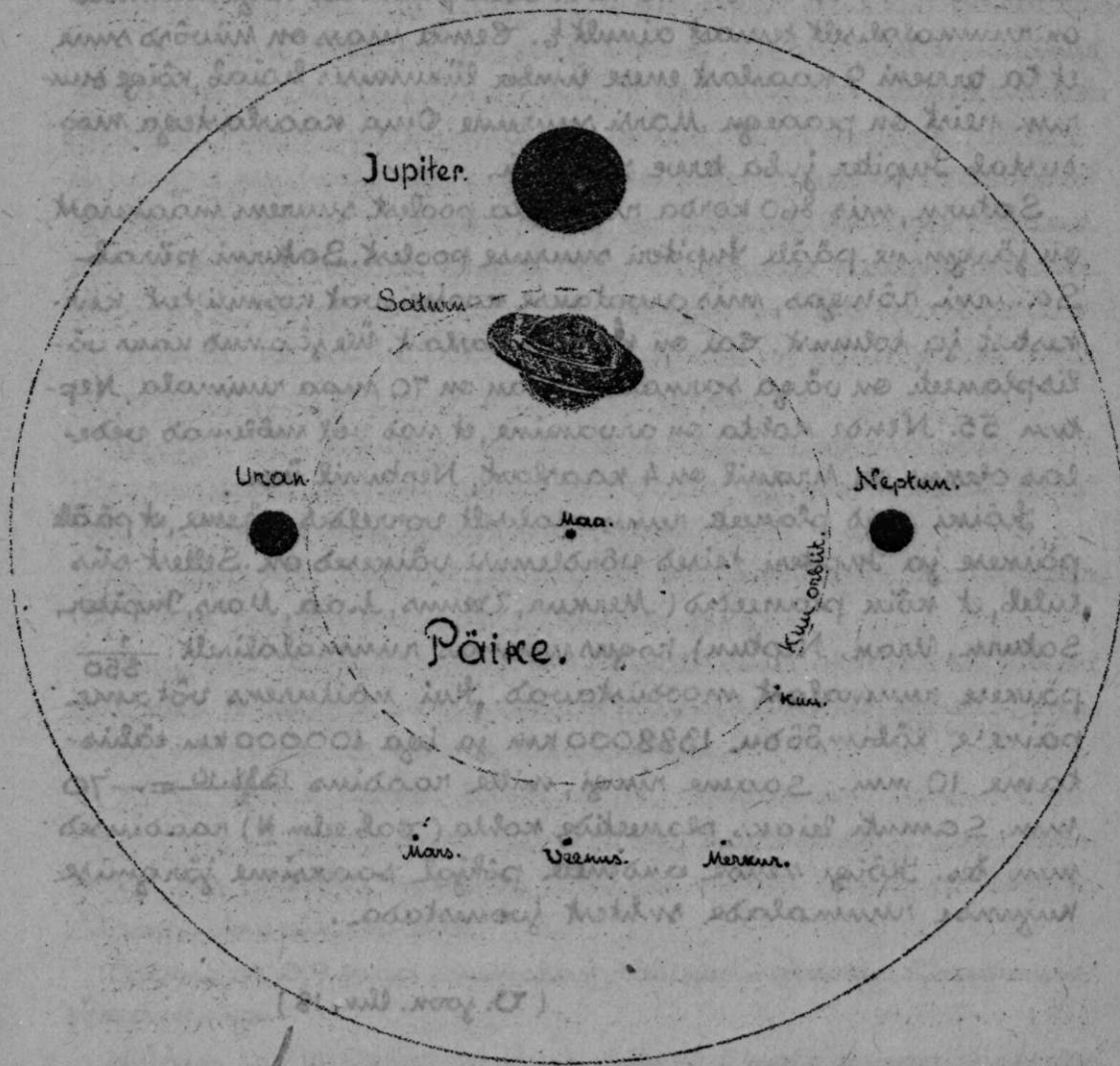
Lõhem välisplaneet on Mars, mille rümmala $\frac{1}{2}$ maa rümmalast. $\frac{1}{2}$ Marsi ja $\frac{1}{2}$ maa rümmalast on meie kümme rümmala. Kui kvaaatori pikkus on $\frac{R}{2} = \frac{1}{0,24} = 4$ korda vähem maa kvaaatori pikkusest ja kümme pind on $\frac{1}{2}$ maapinnast, sellega siis sama suur umbes kui Ameerika ja Aasia mandermade pinnad kokku ehk Atlanti okeani pind.

Järgmine planeet Jupiter on 1300 korda suurem kui Maa, sellepärast võib julgelt nimetada teda hiigla planeediks. Oma suuruse ja massi poolest on ta järgmine päikese ja esimese planeetideks. Jupiter on nii suur, et kõik teised planeedid kogumina on suhteliselt temast ainult $\frac{1}{2}$. Tema mass on niivõrd suur, et ta tõmbab 9 kaaslase ümber liikumises hoiab, kõige suurem neist on peaaegu Marsi suurune. Oma kaaslaskes moodustab Jupiter juba terve süsteemi.

Saturn, mis 860 korda suurem kui Maa, on järgmine päikese järgi suuruse poolest. Saturni ümber on Saturni rõngas, mis arvatakse koosnevast kosmilistest kiirtest ja tolmuist. Seal on ka 10 kaaslase. Ülejäänud kaks välist planeeti on väga sarnased: Uran on 70 korda suurem kui Maa, Neptun 55. Nende kohta on arvamised, et nad veel mõlemad vedelaks olekus on Uranil on 4 kaaslase, Neptunil üks.

Kõiki neid planeete suhteliselt võrreldes näeme, et päikese ja Jupiteri teised rõngad on väikesed. Sellest siis tuleb, et kõik planeedid (Merkur, Venus, Maa, Mars, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun), kogumina suhteliselt $\frac{1}{850}$ päikese suurus moodustavad. Kui näituseks võtame päikese lähimõõdu 1388000 km ja iga 100000 km tähistame 10 mm.; saame ringi, mille raadius $\frac{1388 \cdot 10}{2} = 70$ mm. Samuti leiame planeetide kohta (tab. elm. #) raadiused mm des. Kõige nende andmete põhjal saaksime järgmise kujundi suhteliselt joonistada.

(V. joon. linn. 18)

Joonistuses on veel tähendatud kuu oma orbiidiga. Orbiit
 maagn nõha ei ulata üle 0,5 päikese raadiuse.

(Lõpp).

Enne isemast ja oma kodumaad

Mistres Creeks reisis ühe templi sisekoitu kohal louse:

„Enne isemast! Aja hamba mõjul on see tempel ammu põrnu varisenud, kuid käsk „enne isemast“ on meie ajani ulatunud ja tahab meilegi õpetuseks ja tegevuse juhtnõuiks olla — Selles on sage dakti nõnda, et aegade ja nähtused, mis meile lähedal reisavad, on vähem tuntud kui need, mis kaugel on. Meie teame kõik, et kergem on leida pindu teise silmas kui panna tähele palki oma silmas. Samuti on farkt et kogu kehade liikumise seadusi tunti varem kui vere ringjooni inimese kehas. Need kõik on tuttavad nähtused.

Just sellepärast, et enesetundmine on raske, et ta teravalt tähelepanu, pingutust ja püsivust nõuab, tuleb temaga tõsiselt tegevust teha. Küsimine, mis jaoks on meie enesetundmist niivõõra korrus? Selleks, et enese õiget seisukohta ühiskonnas ära määrata, enese ja teiste tegevust Sieti hinnata. Meie ise oleme teatud määral aegade ja nähtuste hindamise mõõdupunkt. Kui meil ettekujuks mõõdupunkt segane on, kuidas võivad siis mõit- mise tuletaadis selged olla! Sellepärast siis — enam enesetund- mist, enam enesekriitikat!

Sama tavilik kui enesetundmine on meil ka lähema ümb- ruse, meie kodumaad tundmine. (Siin on harilik nõhtus, et püütakse aiguses võimalikult kaugelt minna) Palju on meil inimesi, kes oma kodumaad kodumilast väljaspool vähegi suuremas ulatuses tunnevad? Minu arvates keelil väga vähe. Selle nõhtuse põhjuseks on meil üleüldse vähe arenenud rän- damisevaim kui ka laiast maad võtmis arvamine, et ega meil oma kodu läheduses ja kodumaal midagi vaatamise väärtust ole, ainult kaugemal — Soome ja Saarde — sinna maksab sõita. Ja kui siis kaugel näidud, leitakse sage dakti koju tagasi tules palju suuremat looduse ilu kui seda vää-

sil tähelepanna võidi. Ma ei taha mitte üleüldse kaugeimate rei-
side vastu näänida, vaid ainult rõhutada, et nagu igal pool,
sarnuti ka matkamisel tuleks kõia põhimõtte järgel: lähemalt
kaugeemale, kergemalt raskemale. Sellepärast tuleks igal
ihel matkamisel oma lähema ümbrusega kõige esiti algsust
teha. Kõige soodsamat võimalust panub õpilaskonnale siin
su. re vabaeag. kus suurem hulk õpilasi mööda maad laiali
lähleb. Kuid siin ei tohiks mitte tevens suvens oma kodunkotta
või talu peatama jääda, vaid vahete- vahel võikski matka-
mini ette võtta, alates oma lähemast ümbruskonnast ja siis
pärast: kaugeemale. Et matkamine igavaks ei läheks, ei tuleks
mitte üksinda välja minna, vaid salkades, 2-3 õpilast kor-
raga. Suured krippid ei ole soovitatavad, sest rasta on hulga-
kahtmisi ja roove kokkukõlase viia. Vaadata tuleks või-
malikult kõike: maapinna geograafilist ja geoloogilist ehi-
tust, taimestikku, inimesi ja nende elamisviisi j.n.e. Tähele-
põne kus kohta on soovitatav võikski ülestähendusi teha, et
sellega materjale koguda pärastitens suuremateks kokkuvõ-
tetens. Isegi ja nähtusi, mis ei suudeta ära seletada ja om-
saada, tuleb iseäralise tähelepõnekuuga ja põhjalikult vaa-
delda, et nende kohta võimalikult palju objektiivset mater-
jale koguda, mis sügisel koolis vastava aine õpetaja
poolt oleks seletust võims leida. Kuid ma mõken, et sügisel
kooli tules ei tule kaasa võtta mitte ainult rikkalik tagavara
matkamismuljendid ja üksikuid küsimusi, mis vastust nõu-
avad, vaid koguni mõned haruldasemad asjad nagu mine-
raalid, taimed, putukad j.n.e. mis võiksid omale sünda koha
leida vastavas kooli kabinetis, seda täiendades ja rikastades.
Siin näituseks iga õpilane tooks sügisel kooli tules kaasa
ainult ühe asja, siis kõinide õpilaste poolt kokku teeks see
välja ligi 400 asja, mis moodustab juba suure kogu. Muidugi
see oleks matkamise kaudne tagajärg. Iga matkaja otsko-

hene karm on tema miljete tagavara rikastumine, siis keha-
line kui ka vaimline enese dissiplineerimine (training), mis
noortele nii väga kavalik. Ühes kodumaa tundmaõppimisega
kavab aga ka lugupidamine ja armastus kodumaa vastu,
mis küll väike, kuid siiski. Amas, mitmehedures õigustab meid
ühes laulimuga hüüdma: „ilus oled isamaa!“

JL

Kroonika.

E. R. Ö. Ühingu avaranne 1921 aasta II poolaasta kohta.

E. R. Ö. Ühingu tegevust 1921 a. II poolal võib üldiselt rahuld-
davaks pidada. See oleks võinud parem olla, kuna väitav
organiseerimistöö selja taga ja töötamiseks paremaid võima-
lused kui läinud aastal. Lõidust tuleb kirjutada peamiselt
ringe juhatajate süües, kes kihltsi ainult nimepidi esotsas sei-
tes, nende tegevuse eest hõlbematalt vähe hoolitsesid.

Sarnane nähtus peans igatahes tulevikus kaduma, kui ühingu
ja ringid tahavad olla selleks, et neis tõesti töö teha, aga mitte
selleks, et pealebunast aega viita ja juhatajate kohad selleks,
et „juhataja“ olla!

Kuid loodame paremat ja nähtavasti ka õigemot, sest üle-
ldine huvi töö ja ringide vastu ei ole mitte raugemud, mida
tõendab ühingu liigete arv (145) ja see, mida isiklikust koge-
musist ütelda tohikim.

Seiselt poolt võiks selle poolaasta tegevust loomulikumaks
pidada, kuna minevaastane mitmeki palovikusornast iseloomu
kandis. Ringest töötasid:

1. Fotograafia ring	— 15 liikmega	4. Loodusloo ring	14. l.
2. Füüsika-Matem	25 "	5. Male	7. "
3. Humanitaar	20. "	6. Muusika	31 "

7. Näite ring, 20e, 8. Spordi ring, 48 l. 9. Ühiskondlike teaduste. 119.
Poolaasta lõpul arutati karskuse ring, mis liikmega kõõle al-
gas ja kus üda karskust käsitlevaid referaate peeti. Asumisel
oli Maadeteaduse ring. Kõiki ringe kokku ühes Keemia ringega
mis kolijn küll - ningid elumõrke ei avaldanud, oli 11. Nendes
on poolaasta jooksul peet 11 refer., 137 harjutuskoozolekut ja - -
praktilist tööd ja 3 ekskursionsoni. Oktoobri lõpul peeti Ühingu
aastapäev, mis võrdlemisi hästi õnnestas. Avati lugemislaud,
kus iga päev 5-7 liikmed võisid lugeda enamjao 30tis ilmu-
vaist ajalohist ning ajakirjast ja malet mõnigi. Seda või-
malust on tarvitanud päevas keskmiselt 20 õppurit.

Poolaasta lõpul arutati kooperatiiv töötas heade kasajaredega.
Ühingu häolekandja „Oma“ ilmus 3 numbris, tema aineiline
seisukord oli hea, ühingu oma jätkis soovida. Kui Ühingu rin-
daks püüda korapinnal, millel ta oli 1921 a. II poolal, siis oleks
tema aitamismõte kindlustet ja tema ülesanded rahul-
oldavalt täidet.

E. L.

E. R. Ö. Ühingu 1922 a. I poolaastal.

Ühingu tegevus oli sel poolaastal vaevalt rahuldav.
Ringidest töötavad ainult mõned. Aegarust näitasid Spordi, Mmu-
sika ja Näite ring. Spordi ring on korraldanud muu seas
klarside vahelisi mängude võistlusi, mis õige huvitavad olid.
Mmuusika ringi laulukoor ning pärastpoole arutatud mes-
kvartett on töötanud kogu aeg elavusega õpilase R. Ritsing ^{II} e
energilisel juhatusel. Laule on selgeks õpitud seitse, milledest
olegu nimetatud R. Ritsing ^{II} e „Katri“, laul, mis juba oma
dramaatilise värvendi poolest nõuab suurt pingutust ning
korrektsust koorilt.

Näite ring on korraldanud igal nädalal kord direktoruseid

harjutusi; samuti ka praktilisi harjutusi näidendite alal
- mõlemad hra A. Viissmanni juhatusel. Ring kavatses enne
kooli lõpetamist näite-õhtut korraldada.

Male ning korvaldas pääle jõulu maleturniiri, mis aja
lõpule jõudis ning võitjaks VII klassi õpilane H. Rännel jäi.

Disperatiiv on töötanud häädelt tagajärgiga.

Teised ringid on suikunud - mitu neist pole mingit elu-
ovaldust näidanud.

Ühine korvaldas 13 mail pidu-õhtu, millest eraldi pikemalt
M.S.

E. R. O. Ühingu pidu-õhtu.

13 mail s.a. korvaldas Ühine pidu-õhtu, mis oma korvalduse
kui ka eeskava poolest soovida jätis. Kui veel arvestuse oluseks-
võtta Ühingu I aastapäeva arvestus, siis tuleb õhtut kui sarnast ühingu
renomeele vaid kahjulikuks pidada - kuid ei tunne sarnast korvaldust
nii mõnegi ilusa kasuliku esinemise kui ka rahuldava korvalduse
mahatõdemise järel, nagu see oli tolle õhtu arvestajal (v. "Oma" nr. 3-4).

Algneega viivitadi liigi tund aega, sest õpilaskond pole küllalt
korrektnel, et ilmuda õigel ajal peole. Alguks pidas ühingu juhataja pro-
loogina sinita, arvanud lauseist, nagu „Noor olla on kevadet rin-
na sees kanda“ jne. koosseisva kõne ette. Förgnerid orkestri ettekan-
ded, mis kannatasid mängijate tagasihoidlikkuse all - ei suudetud
pidada harmoonilist tasakaalu. Sellest hoolimata avaldas orkester
lähitööstatud ettekannete rahuldava tulemusega kõnni oma
aegarale juhatajale - hra A. Virkhausele.

Lauludega esines meeskvartett, kes ei suutnud tabada muusika-
lisi pensusi ning võõras hääbematult tantsi pidamises, mis
näitab, et lauljad ei oska dirigeerimata näitelaval esineda.

Nende püüdiste all kannatas iseõranis R. Pitsung II°
poolt H. Viissmann sõnadele komponeeritud „Kodumaa laul“

Isamaalinnu laulu peab lauldama alati hooga, lavuse ja jõuga, kuid sin püendus kõik, iseigi kõige lihtsam arusaamine laulus peitub var võrkusest.

Õpilase R. Ritsing II^{le} klaveritöö, mis igatihtle elekshuvitamis, jäi esitamata hra G. Joffe (kes teda ette kandma pidi ärasõidu tükki).

Näidendi „Õnneliku nuenagu“ etekandmine oli rahulolev. Kohati lõiis kaduma segase hääldamise pärast üksikud sõnad, mistõttu jäis mõned laused selgusetuks, kuid selle tarvis hästi kõlts õpitud märgimine.

Ühinelemise ettekanded teenisid kõsist tähelepam.

Rohkem lugupidamist sarnastest õpilaste enese poolt — küll siis muutuvad õhtud ise ka solüdsematks.

N. R.

Märkus kaanepildi kohta.

Opalograferimisel on kompositsioon kaotatud palju kontuure ning peensusi, mistõttu pilt aimab järele ainult segast vormi originaalist. Klumstimaitajatelt palume vabandust.

Kirjavastused.

J. L. Eänane.

G. L. Eänane.

A. Härsten „Öö“ liig vormitu. Luulet. viibivad rummi püendusel.

V. Leinbock. Viibivad rummi püendusel.

Pius Peden. Edespidi kirjutage harilikumalt.

H. S. „Nooruspäev“ rummi püendusel välja jäämis.

V. V. „Õpilaste tööde näitused“ samuti.

Teinetus: R. Ritsing II, A. Kõll. U. Veske.

Väljaandja: Tartu Realkooli Õppurite Ühing.
